

Juan de la Rubia & Eugènia Balcells —Sons per a imatges, imatges per a sons

Palau Fronteres

Dijous, 18 de gener de 2024 – 20 h

Sala de Concerts

Amb la col·laboració de:

Membre de:

Programa

Juan de la Rubia, orgue i improvisació
Eugènia Balcells, videoartista

Eugènia Balcells (1943)

Xerox music (1981) - improvisacions Juan de la Rubia

Clear music (1981) - improvisacions Juan de la Rubia

Flight (1981) - improvisacions Juan de la Rubia

Roda de Color (2009) - improvisacions Juan de la Rubia

Mirall de miralls-flors (2023) / **Johann**

Sebastian Bach (1685 - 1750) *Passacaglia i fuga, BWV 582*

Frequències (2009) - improvisacions Juan de la Rubia

Durada del concert: 60 minuts, sense pausa.

La durada del concert és aproximada.

#orgue #nousformats

A la Sala Lluís Millet podran visitar l'exposició d'Eugènia Balcells "La llum dels elements" que estarà disponible fins el 31 de març de 2024.

Poema

grana la vida
com l'ànima d'amor
com un herbei que omple l'afrau
de tota bresca amb aroma de bosc

grana la mel, grana el desig
l'atles encès del paradís
per on s'apressa l'impuls de l'envit
ancorat en el misteri de dos cossos
que es naveguen tan ardents
la seva pell

sols de paraules

Laia Llobera

Llibre de revelacions (2020)

Palau de la Música Catalana

Un 2024 de cites imprescindibles

Javier Camarena

Rèquiem de Brahms
amb Balthasar Neumann
& Thomas Hengelbrock

Rinaldo de Händel

L'incoronazione di Poppea de Monteverdi

Sol Gabetta & Bertrand Chamayou

Sara Blanch & Albert Guinovart

Vadim Repin & Nikolai Lugansky

Passió segons sant Mateu
amb Christoph Prégardien

Passió segons sant Joan
amb Jordi Savall

Yuja Wang

I més de 100 concerts!

Consulta la programació a
palaumusica.cat

Comentari

Sons per a imatges, imatges per a sons

El concert d'aquest vespre uneix en format interdisciplinari l'art de dos mons creatius aparentment allunyats. D'una banda, l'art de la improvisació a l'orgue de Juan de la Rubia (Vall d'Uixó, 1982), organista titular de la basílica de la Sagrada Família de Barcelona i un músic molt vinculat a l'activitat concertística del Palau de la Música Catalana d'ençà que el 2004 va obtenir-hi el Premi El Primer Palau, justament ara fa vint anys. De l'altra, la creació en videoart d'Eugènia Balcells (Barcelona, 1943), pionera en l'ús de les tecnologies en l'art connectant els principis de la ciència amb els de la filosofia, la sociologia i l'art, que és artista convidada del Palau de la Música Catalana aquesta temporada 2023-24. L'admiració mútua entre tots dos artistes és el motor d'aquest programa inèdit i irrepetible que permetrà a l'espectador redescobrir les partitures visuals dels anys vuitanta d'Eugènia Balcells amb la nova creació musical resultant de l'exercici d'improvisació a l'orgue de Juan de la Rubia. A més, l'espectador podrà ser testimoni d'una obra de nova creació d'Eugènia Balcells, *Mirall de miralls-flors* (2023), creada a partir de dos pols d'inspiració: el tema de la temporada del Palau de la Música Catalana, que enguany pivota al voltant de la natura a través de la creació de Lluís Domènech i Montaner al Palau de la Música Catalana, i la música de Johann Sebastian Bach, concretament la *Passacaglia i fuga en Do menor, BWV 684* en la interpretació de Juan de la Rubia a l'orgue Walcker del Palau de la Música Catalana.

La improvisació, entesa com a composició extemporània, és a dir, sense preparació prèvia, és la base de moltes de les obres creades per grans compositors. En concret, en l'obra de Bach per a teclat es pot intuir l'exercici lliure de la improvisació en el flux creatiu de les harmonies i els temes melòdics, que semblen respondre sempre a un ordre natural, a una estructura orgànica sempre coherent, sempre equilibrada. L'exercici de la improvisació és una ciència musical que, d'alguna manera, porta l'intèrpret a descobrir en cada interpretació una nova cosmovisió musical, sovint expansiva, amb aparent voluntat d'infinitud, però sempre amb una voluntat de retorn a l'ordre, a la recerca d'una mena de proporció àuria, com l'equilibri del Cosmos. Aquí radica un dels punts de connexió principals entre l'art creatiu de la improvisació a l'orgue de Juan de la Rubia i l'art visual d'Eugènia Balcells.

En el seguit de partitures visuals d'Eugènia Balcells que podem visionar i escoltar en aquest concert descobrirem la inspiració i creativitat d'aquesta artista singular i pionera que beu de les tendències musicals i artístiques de les avantguardes nord-americanes de la segona meitat de segle XX, amb referents com John Cage o Elliott Carter, entre d'altres. Una font d'inspiració en la qual el trencament amb el formalisme musical obre la porta a una llibertat creativa que explora els límits de la cosmogonia musical; una analogia d'aquest concepte apareix en la representació visual del Cosmos amb els ulls de l'art visual i conceptual que es troba en les obres d'Eugènia Balcells.

Al llarg del programa redescobrirem partitures visuals d'Eugènia Balcells, com *Xerox music* (1982), que fa servir la vibració suggerida per la imatge fotocopiada d'un pentagrama en sèrie al llarg de 99 variacions, generadora d'una partitura musical que el violinista Malcolm Goldstein va interpretar per primer cop a l'Experimental Intermedia Foundation de Nova York el gener del 1982. En la seva obra, la disposició de les 99 imatges en espiral –amb caràcter performatiu– era essencial, ja que buscava explicar un concepte bàsic en la recerca de l'expressió artística d'Eugènia Balcells: la representació de l'evolució de l'Univers com la suma dels dos tipus de temps existents: el temps lineal de la Història i el temps cíclic, circular, de la Natura. La superposició dels dos temps dona lloc a la figura de l'espiral com a representació del temps viscut i, per tant, de l'evolució de l'Univers. Un exercici que troba un símil musical, per exemple, en els *Quartets* d'Elliott Carter, especialment el primer, tercer i cinquè.

L'art visual d'Eugènia Balcells té una profunda voluntat d'explicar en imatges la gènesi de l'Univers, fet que connecta aquesta primera obra del programa amb la darrera, *Freqüències*, que després de la projecció a l'escenari del Palau es pot seguir experimentant físicament en l'exposició a la Sala Lluís Millet, en connexió amb l'obra mural *Homenatge als elements*, en una exposició que es podrà veure fins al 31 de març de 2024. Ambdues obres, de caràcter complementari, exposen, expliquen i expressen la matèria que conforma l'Univers a través de l'expressió lumínica de cada element individual que existeix en aquest Univers. D'una banda, *Homenatge als elements* recull la traducció lumínica de cada element de la taula periòdica dels elements de Mendeléiev, mentre que *Freqüències* és la projecció de les freqüències resultants que cada element de la matèria emet en contacte amb la llum en una videoprojecció que, en el seu entramat sobreposat, permet a l'individu endinsar-se en l'experiència immersiva de connectar amb l'essència de l'Univers: entenent la llum com la veu de la matèria. Al capdavant, tots som matèria i, per tant, en origen i final esdevenim polsim d'estrelles, les estrelles que poblen la infinitud de l'Univers.

Juntament amb aquestes peces es podrà visionar i escoltar, amb l'art en la improvisació a l'orgue de Juan de la Rubia, *Clear music* (1981), una partitura llibre amb 11 pàgines de plàstic transparent que contenen objectes transparents de diferents formes que es mouen lliurement en relació amb les línies del pentagrama. El músic interpreta les distintes configuracions, distorsions i reflexos com a notació musical. També *Roda de color* (2009), que mostra el món en agitació permanent i multiplicat en un conjunt d'esquerdes que remetent a les esclatxes emprades en experiments d'espectroscòpia atòmica. El resultat fa emergir una estructura i una semàntica comuna en les imatges depenent del seu color bàsic. Aquí la paraula "freqüència" torna a prendre protagonisme, però com a redundància de l'objectiu bàsic de l'obra, que és reflectir el món, descriure'l, no crear-lo. "*És el llibre de la terra, el llibre de la vida, el llibre sense fi [...]. En una mena d'aleph borgià que ho conté tot, o dels gravats akashics dels hindús, que alhora contenen el coneixement de l'experiència humana i la història del Cosmos*", en paraules de la pròpia Eugènia Balcells. Per últim, *Flight* (1981) és un poètic vídeo-partitura musical que consisteix en l'observació d'un vol de coloms a través de les línies del pentagrama. Un cicle simple i complet en què les pujades i les baixades, el ritme de l'aleteig i les diverses configuracions del grup són interpretades com anotacions musicals en una obra amb tres variacions.

En aquestes partitures visuals d'Eugènia Balcells, el caràcter interpretatiu és bàsic, d'aquí ve que el caràcter improvisador sigui essencial i l'art en aquesta disciplina musical de l'organista Juan de la Rubia sigui la idònia per traduir en experiència musical aquestes obres tan arrelades a la traducció visual de la conceptualització de l'essència de la Natura, de l'Univers. Juan de la Rubia escull la *Passacaglia en Do menor, BWV 582* com a obra proposada a Eugènia Balcells per a la seva nova creació visual, *Mirall de miralls-fors* (2023), en homenatge a Lluís Domènech i Montaner en el centenari de la seva mort. L'obra de Balcells s'inspira en les flors que poblen i decoren la totalitat del Palau de la Música Catalana i genera una partitura visual que juga amb els ritmes, el caràcter i l'evolució melòdica de l'obra de Johann Sebastian Bach. La *Passacaglia* de Bach, forma musical d'origen popular espanyol de principis del segle XVII creada per ser interpretada com a música de carrer que va esdevenir internacionalment popular durant el Barroc, és una obra de creació primerenca en el catàleg del compositor alemany. L'obra està distribuïda en dues parts, la primera inclou un *ostinato* que servirà com a tema principal de la fuga. L'obra conté vint-i-una variacions que afegeixen citacions de corals luterans coneguts, de forma similar als que apareixen a l'*Orgelbüchlein*, escrits per Bach contemporàniament. La fuga inclou tres subjectes diferents que mai apareixen junts en la mateixa combinació de veus. Es tracta d'una obra genial de dimensions colossals a nivell harmònic, fet pel qual ha estat transcrita nombroses vegades per a orquestra i per a piano per directors de prestigi, com Leopold Stokowski, Ottorino Respighi o Eugène Ormandy, i pianistes, com Eugen d'Albert, Max Reger, Fazil Say o Krystian Zimerman, si bé en l'orgue és on es manifesta l'esperit i la voluntat d'exaltació a una dimensió superior, i absoluta: per a Bach, el Déu cristià (és per això que en totes les seves obres apareix la inscripció *Soli Deo Gloria*); per a Balcells, la Natura, l'Univers.

Mercedes Conde Pons

Directora artística adjunta del Palau de la Música Catalana.

Biografies

Juan de la rubia, organista

Organista titular de la basílica de la Sagrada Família de Barcelona, és originari de la Vall d'Uixó (Castelló). Va iniciar la seva formació sota la tutela del seu pare i de Ricardo Pitarch. La seva educació artística es va desenvolupar en diverses capitals europees, sota la guia de mestres destacats: Òscar Candendo, Wolfgang Seifen, Michel Bouvard i Montserrat Torrent. També va rebre el mestratge d'Olivier Latry i Ton Koopman. Els premis extraordinaris obtinguts en acabar els estudis i els primers premis al Concurs Permanent de Joventuts Musicals d'Espanya i el Premi El Primer Palau van influir significativament en l'inici de la seva carrera.

La seva activa tasca com a solista li ha permès actuar en destacats escenaris de més de trenta països arreu del món, com el Palau de la Música Catalana, Auditorio Nacional de Música de Madrid, Konzerthaus de Berlín, Gewandhaus de Leipzig, Elbphilharmonie d'Hamburg, Auditorium de la Maison de Radio France de París, Teatre Mariïnski i Filharmònica de Sant Petersburg. També ha actuat a les catedrals de Colònia, Berlín, Westminster, Viena, Ginebra, Bogotà, Ciutat de Mèxic, Tunis i a l'església de Saint-Sulpice de París.

De la Rubia ha exercit rols de solista i director amb orquestres, com l'Orquesta Nacional d'Espanya, Orquesta de RTVE, ORCAM, orquestres simfòniques de Galícia, Bilbao, Principat d'Astúries, Castella i Lleó i Orquesta Filarmónica de Bogotà, entre altres formacions destacades. Ha col·laborat amb els directors Andrew Grams, François-Xavier Roth, Salvador Mas, Simon Rattle, Roberto González Monjas, Pablo González, Pascal Rophé i Thierry Fischer.

En el camp de la interpretació històricament informada, ha treballat amb Les Siècles i ha dirigit la Freiburger Barockorchester, Orquesta Barroca de Tenerife i, recentment, ha impulsat la creació de la seva pròpia orquestra: l'Orquestra del Miracle, que ha obtingut una acollida excel·lent de públic i crítica en la seva presentació (juny del 2023).

A més, ha col·laborat amb solistes prestigiosos, com Matthias Goerne, Carolyn Sampson, Elena Obraztsova, Marta Mathéu, Philippe Jaroussky –amb qui va gravar el CD *Sacred cantatas* (Erato, 2016), nominat a un Premi Grammy– o Marco Mezquida, amb qui ha desenvolupat el projecte d'improvisació *Bach & forward*.

De la Rubia s'ha especialitzat també en la improvisació sobre pel·lícules de cinema mut, amb títols com ara *Faust* i *Nosferatu* (Murnau), *Metropolis* (Lang), *El maquinista de la general* (Keaton) o *El gabinet del Dr. Caligari* (Wiene).

De la seva discografia destaquen els enregistraments dedicats a Johann Sebastian Bach, Antonio de Cabezón –amb el claviorgue Hauslaib (1590) del Museu de la Música de Barcelona– i recentment la gravació realitzada a l'orgue de la catedral de Bogotà.

Membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi i professor de l'Escola Superior de Música de Catalunya, habitualment imparteix classes magistrals a les ciutats de Budapest, Stuttgart i Roma.

Eugènia Balcells, videoartista

Eugènia Balcells (Barcelona, 1943) es va diplomar en arquitectura tècnica a Barcelona. Filla i neta d'arquitectes i inventors, la fricció diària amb tota mena d'instal·lacions enginyoses relacionades amb la visió i les matemàtiques la inicià en un aprenentatge fràgil de l'equilibri entre l'intangible i el material, entre l'il·lusori i el concret. El 1968 es va traslladar a Nova York i continuà la seva formació artística a la Universitat d'Iowa, on va obtenir el Màster en Art el 1971. Fins al 1979 va viure entre Barcelona i Nova York, any en què establí residència als Estats Units. Des del 1988 resideix alternativament a les dues ciutats.

Començà l'activitat artística a mitjans dels anys setanta en el context de l'art conceptual i esdevingué una de les pioneres del cinema experimental i l'art audiovisual al país. Va participar a l'exposició "Primera generación. Arte e imagen en movimiento", al Museo Nacional de Arte Reina Sofia. Aquesta exposició es va estructurar al voltant de diferents idees i obres dels primers artistes que van treballar amb el vídeo a tot el món.

A la seva trajectòria artística, l'ésser humà ha tingut un paper protagonista, ja sigui des de l'expressió de la seva quotidianitat com també des de la transcendència del seu lloc al món i el sentit de la seva existència. Els darrers temps, Eugènia Balcells l'interès per l'univers i la matèria i l'energia que conforma el món i tot el que hi habita, la va portar a descobrir en la taula periòdica dels elements de Dmitri Mendeleev una via d'expressió de l'ADN visual de l'univers. Eugènia Balcells va traduir l'expressió lumínica de cada element, que sorgeix d'una sèrie de freqüències de llum que es tradueix en sèries de colors diferents per cada element, tot unint així en una única icona la física i la química. D'aquí neixen Homenatge als elements i Freqüències, les dues obres que s'exposaran al Palau de la Música Catalana. L'any 2010, amb motiu de l'exposició "Freqüències", el Consell Nacional de la Cultura i de les Arts li va atorgar el Premi Nacional d'Arts Visuals de la Generalitat de Catalunya. El mateix any li va ser concedida pel rei d'Espanya la Medalla al Mèrit en les Belles Arts, categoria d'or.

En una conversa amb Roald Hoffmann, Premi Nobel de Química del 1981 i també escriptor i poeta, Eugènia Balcells va sentir la intuïció que la llum és la veu de la matèria. Una idea que esdevé expressió poètica d'una enorme transcendència i que ens acostava al misteri d'allò que som. Perquè tant la humanitat com l'univers, tot està conformat per matèria i per energia, en combinacions i variacions infinites. I ahora, finalment, tots som polsim d'estrelles.

També et pot interessar...

Petit Palau Cambra

Dimarts, 07.05.24 - 19.30h

Petit Palau

—La Nit: Bonis, Magrané, Schönberg i Bloch

Mal Pelo

Trio Fortuny:

Joel Bardolet, violí

Pau Codina, violoncel

Marc Heredia, piano

M. Bonis: *Soir, op.76* i *Matin, op.76*

J. Magrané: *Trois Nocturnes*

A. Schönberg: *La nit transfigurada, op.4*

E. Bloch: *Tres Nocturns*

Preu: 15 €

Mecenes d'Honor

Mecenes Protectors

Mitjans Col·laboradors

Col·laboradors

Armand Basi – Bagués-Marsiera Joiers – Balot Restauració – Calaf Grup – Cardoner Grup – CECOT – Coca-Cola – Col·legi d'Enginyers de Camins, Canals i Ports – Deloitte – Eurofirms Group – FC Barcelona – Fundació Abertis – Fundació Antiques Caixes Catalanes – BBVA – Fundació Caixa d'Enginyers – Fundació Castell de Peralada – Fundació Metalquímia – Gómez-Acebo & Pombo – Helvetia Compañía Suiza S.A. de Seguros y Reaseguros – Illy – Laboratorio Reig Jofre – La Fageda – Nexo – Quadis – Saba Infraestructures, S.A. – Scasi Soluciones de Impresión S.L. – Soler Cabot

Amics Benefactors

Ascensores Jordà, S.A. – Fundació Antoni Serra Santamans – Veolia Serveis Catalunya S.A.U. – Salvador Viñas Amat

Benefactors Palau XXI

Mª Dolors i Francesc – Elvira Abril – Pere Armadàs Bosch – Rosamaria Artigas i Costajussà – Professor Rafael I. Barraquer Compte – Francesc Xavier Carbonell Castellón – Lluís Carulla Font – Mariona Carulla Font – Josep Colomer Maronas – Josep Daniel i Gubert – Isabel Esteve Cruella – Pere Grau Vacarisas – Jordi Gual i Solé – María José Lavin Guitart – Ramón Poch Segura – M^a. del Carmen Pous Guardia – Juan Manuel Soler Pujol – Daniela Turco – Joan Uriach Marsal – Joaquim Uriach Torello

PALAU
DE LA
MÚSICA
ORFEÓ
CATALÀ

